

Дата першого надходження статті: 12 вересня 2025 р.

Дата прийняття до друку статті після рецензування: 17 листопада 2025 р.

DOI: [https://doi.org/10.31891/2308-4081/2025-15\(2\)-5](https://doi.org/10.31891/2308-4081/2025-15(2)-5)

Кандидат педагогічних наук, доцент **СВІТЛАНА КОРОЛЬ**,
Хмельницький національний університет, Україна
E-mail: svit_korol@ukr.net
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4939-2661>

ІНСТИТУЦІЙНІ ТА МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ У НІМЕЧЧИНІ

АНОТАЦІЯ

У статті здійснено комплексний аналіз системи навчання іноземних мов у закладах загальної середньої освіти Німеччини. Обґрунтовано актуальність німецького досвіду з огляду на високий рівень володіння англійською мовою серед молоді Німеччини та провідні позиції країни у світових рейтингах мовної компетентності. Розкрито роль Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти (CEFR) як рамкового інструменту, що визначає компетентнісну та комунікативну спрямованість мовного навчання без прив'язки до віку чи конкретних мов.

Проаналізовано основні методичні принципи, що лежать в основі викладання іноземних мов у Німеччині, зокрема комунікативний, компетентнісний, діяльно-орієнтований підходи, а також поєднання імпліцитного та експліцитного засвоєння граматики, тощо. Показано значення автентичних мовленнєвих ситуацій, інтерактивних форм роботи, цифрових технологій та сучасних навчально-методичних комплексів у формуванні мовної й міжкультурної компетентностей учнів. Окрему увагу приділено структурі мовної освіти залежно від типу школи, початку вивчення іноземних мов, багатомовності, а також системі оцінювання навчальних досягнень і співвідношенню шкільних оцінок з рівнями CEFR. Проаналізовано місце іноземної мови в структурі підсумкових шкільних іспитів (Abitur) з урахуванням федеративної специфіки освітньої системи Німеччини.

Зроблено висновок, що німецька модель навчання іноземних мов є цілісною, практично орієнтованою та такою, що може слугувати методичним орієнтиром для модернізації підготовки вчителів іноземних мов в Україні. Окреслено перспективи подальших порівняльних досліджень і можливості адаптації ефективних німецьких практик до національної освітньої системи. Впровадження таких підходів сприятиме підвищенню якості фахової підготовки майбутніх учителів, розвитку їхньої професійної автономії та відповідності європейським стандартам освіти. Це, своєю чергою, забезпечить більш ефективну інтеграцію української педагогічної освіти в європейський освітній простір.

Ключові слова: іношомовна освіта, комунікативний підхід, компетентнісний підхід, імпліцитне та експліцитне навчання, система освіти Німеччини, підготовка вчителів іноземних мов.

ABSTRACT

The article provides a comprehensive analysis of the foreign language education system in German general secondary schools. The relevance of the German experience is substantiated in view of the high level of English language proficiency among German youth and the country's leading positions in global language competence rankings. The role of the Common European Framework of Reference for Languages (CEFR) is examined as a framework instrument that defines the competence-based and communicative orientation of language education irrespective of learners' age or specific languages.

The study analyzes the key methodological principles underlying foreign language teaching in Germany, including communicative, competence-based, and action-oriented approaches, as well as the integration of implicit and explicit grammar learning. The significance of authentic communicative situations, interactive forms of instruction, digital technologies, and modern teaching and learning materials in developing students' linguistic and intercultural competences is demonstrated.

Special attention is given to the structure of language education depending on school type, the onset of foreign language learning, multilingualism, as well as assessment systems and the alignment of school grades with CEFR levels. The place of foreign languages within the structure of final school examinations (Abitur) is analyzed, taking into account federal characteristics of Germany's education system.

The article concludes that the German model of foreign language education is holistic, practice-oriented, and may serve as a methodological benchmark for the modernization of foreign language teacher education in Ukraine. Prospects for further comparative research and possibilities for adapting effective German practices to the national education system are outlined. Implementing such approaches is expected to enhance the quality of professional training for future teachers, foster their professional autonomy, and ensure compliance with European educational standards. This, in turn, will facilitate the more effective integration of Ukrainian teacher education into the European educational space.

Keywords: *foreign language education, communicative approach, competence-based approach, implicit and explicit learning, German education system, foreign language teacher education.*

ВСТУП

В епоху глобальної міжнародної комунікації володіння іноземними мовами стає ключовою компетентністю для успішної соціалізації й професійної реалізації особистості. Німеччина традиційно посідає провідне місце серед європейських держав за рівнем організації мовної освіти, що зумовлює підвищений інтерес до її інституційних і методичних підходів у цій сфері. Саме німецька модель вирізняється високою стандартизованістю, чіткістю освітніх траєкторій, багаторівневістю та інноваційністю методик, що забезпечує її ефективність і конкурентоспроможність у європейському освітньому просторі.

Актуальність дослідження зумовлена кількома чинниками. По-перше, у 2020–2024 рр. у Німеччині відбулися значні трансформації у сфері шкільної та вищої мовної освіти, пов'язані з оновленням освітніх стандартів (KMK Bildungsstandards), активним упровадженням цифрових технологій, зміною підходів до оцінювання та підвищенням ролі комунікативної, міжкультурної і медіаграмотності. По-друге, сучасні європейські освітні структури дедалі більше звертають увагу на федеральні

інституційні механізми підтримки багатомовності, а також діяльність регіональних земельних освітніх відомств, що формують політику у сфері мовної підготовки як для школярів, так і для дорослих. По-третє, значний досвід Німеччини щодо стандартизації методик становить практичний інтерес для країн, які модернізують власну систему мовної освіти.

Поряд з цим досвід Німеччини у формуванні системи багатомовної освіти може бути використаний для вдосконалення українських державних стандартів, оновлення методик і розробки програм з іноземних мов. З огляду на вищевикладене дослідження інституційних та методичних засад навчання іноземних мов у Німеччині дозволяє не лише розкрити особливості її освітньої політики в сфері навчання іноземних мов, а й визначити потенційні напрями імплементації ефективних практик у вітчизняній освітній системі та підкреслює актуальність дослідження.

МЕТА ДОСЛІДЖЕННЯ

Метою дослідження є аналіз інституційних структур та сучасних методичних підходів до навчання іноземних мов у Німеччині, з'ясування їхнього впливу на ефективність іншомовної підготовки.

ТЕОРЕТИЧНА ОСНОВА ТА МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Теоретичну основу дослідження становлять концепції сучасної лінгводидактики, комунікативної методики та когнітивно-орієнтованих підходів до оволодіння іноземними мовами. Дослідження спирається на положення Європейських рекомендацій з мовної освіти (далі – CEFR), які визначають стандарти іншомовної компетентності в Європейському Союзі, а також на концепцію перспективно-орієнтованої мовної освіти (Zukunftsorientierte Sprachbildung), вчення про методику викладання іноземних мов, що широко представлені у працях німецьких учених, таких як: Ф. Кенігс (F. Königs), С. Рімер (C. Riemer), С. Реслер (C. Rösler), Дж. Генрічі (G. Henrici), Дж. Шторх (G. Storch), які є авторами профільних посібників та численних статей з методики викладання німецької мови; Б. Гюрсой (E. Gürsoy), Т. Шредлер (T. Schroedler), які спеціалізуються на багатомовності в освіті та розробці методів оцінки мовних програм; Г. Кляйн (H. Klein), М. Шеє (M. Schewe), Т. Штегман (T. Stegmann), які досліджували мультилінгвальний підхід до викладання іноземних мов; Б. Гуфайзен (B. Hufeisen), С. Ліндемманн (C. Lindemann) дослідження яких стосуються багатомовності та вивчення третьої/четвертої іноземної мови, тощо.

Серед українських дослідників можна виділити роботи О. Максименко (особливості організації навчання іноземних мов у вищій школі країн Західної Європи), Н. Махині (підготовка вчителів у Німеччині), М. Пархомчук (розвиток іншомовної освіти в початкових школах Німеччини), Л. Пуховської (професійна підготовка вчителів у Західній Європі), М. Тадеєвої (особливості розвитку шкільної іншомовної освіти в країнах-членах Ради Європи), В. Гаманюк, М. Євтуха (система іншомовної освіти Німеччини) та інших.

Для досягнення мети дослідження було використано комплекс взаємодоповнювальних методів, зокрема: аналізу наукових джерел – для узагальнення теоретичних підходів учених щодо інституційних і методичних основ іншомовної освіти, структурно-функціонального аналізу – для виявлення ролі освітніх інституцій у реалізації мовної політики Німеччини, метод контент-аналізу – для опрацювання нормативних документів (CEFR, KMK-Standards, Lehrpläne), статистичних оглядів та звітів Федерального міністерства освіти й наукових центрів Німеччини.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

У контексті підготовки вчителів іноземної мови для українських закладів середньої освіти цікавим буде аналіз навчання іноземних мов у країнах Європейського Союзу, наприклад у Німеччині. Особисті спостереження та статистичні дані говорять про те, що більшість молодих людей цієї країни на високому рівні володіють, насамперед, англійською мовою і можуть з легкістю підтримати спілкування нею. Так, у 2025 році Німеччина посіла одне з найвищих місць у світі за рівнем знань англійської серед не носіїв мови, а молодь (люди віком 21–25 років) продемонстрували вищі показники, ніж старші вікові групи (Pugh, 2025).

У Німеччині викладання іноземних мов ґрунтується на сучасних європейських підходах, визначених передусім CEFR. Вищезазначені рекомендації не встановлюють вікових меж для початку вивчення іноземних мов і не визначають перелік мов, що мають вивчатися. Документ є рамковим інструментом, спрямованим на опис комунікативних компетентностей на рівнях A1–C2, і може застосовуватися до будь-якої мови та будь-якої вікової групи. Слід наголосити, CEFR не є навчальною програмою, а лише стандартом для уніфікації підходів до оцінювання та викладання мов у різних країнах Європейського Союзу (Council of Europe, 2001).

Закріплені підходи базуються на дотриманні основоположних принципів викладання іноземних мов. Так, насамперед в основу навчання іноземних мов у Німеччині покладається принцип комунікативного підходу (Kommunikative Methode), головною метою якого є формування здатності учнів ефективно спілкуватися іноземною мовою в реальних життєвих ситуаціях, а не лише засвоєння граматичних правил. У межах цього підходу мова розглядається передусім як засіб комунікації, а граматики і лексики – як інструменти, необхідні для досягнення комунікативної мети.

Згідно з постулатами цього підходу, навчальний процес організовується навколо автентичних мовленнєвих ситуацій, що реалізується через діалоги, рольові ігри, симуляції повсякденного та професійного спілкування, роботу в парах і малих групах. Значна увага приділяється виконанню комунікативних завдань, які передбачають обмін інформацією, аргументацію власної позиції, участь у дискусіях і презентаціях. Такий підхід сприяє розвитку спонтанного мовлення, зниженню мовленнєвого бар'єру та формуванню міжкультурної компетентності.

Важливою складовою комунікативного навчання є активне використання усного мовлення та аудіювання. У школах Німеччини значна частина уроку з іноземної мови проводиться нею ж, що забезпечує постійний мовний контакт і створює умови для природного засвоєння мовних структур. Аудіювання розглядається не лише як окремий вид мовленнєвої діяльності, а як базовий компонент комунікації, тісно пов'язаний з говорінням (Sekretariat der Ständigen Konferenz der Kultusminister der Länder in der Bundesrepublik Deutschland, 2012).

Важливим принципом у сучасній мовній освіті Європейського Союзу цілком, і Німеччини зокрема, є орієнтація на компетентності (Kompetenzorientierung), що визначає зміст навчальних програм, підходи до оцінювання та структурування навчального процесу. Впровадження цього принципу безпосередньо пов'язане із положеннями CEFR, які визначають комунікативну спрямованість вивчення іноземних мов і задають рамкову модель опису мовленнєвої компетентності. На відміну від традиційних підходів, що фокусувалися переважно на засвоєнні граматичних конструкцій і словникових одиниць, компетентнісний підхід спрямований на розвиток уміння застосовувати мовні знання в реальних комунікативних

ситуаціях. Відповідно до CEFR, комунікативна компетентність учня розглядається як комплекс взаємопов'язаних умінь, що охоплюють говоріння, письмо, читання, аудіювання та взаємодію. Кожна з цих компетентностей має власні дескриптори, які описують конкретні мовленнєві дії, доступні учневі на певному етапі мовного розвитку. Так, наприклад, говоріння включає здатність висловлювати власні думки, описувати події та брати участь у діалогах; письмо – уміння створювати письмові повідомлення різної структури; читання – розуміння текстів різних жанрів та ступенів складності; аудіювання – сприймання усної інформації за різних умов; взаємодія – комплексне використання мовних умінь у процесі діалогічного спілкування та співпраці, тощо. Саме така багатовимірність забезпечує практичну орієнтацію навчального процесу та його відповідність реальним комунікативним потребам здобувачів освіти. У результаті впровадження компетентнісно орієнтованого підходу навчальний процес стає цілеспрямованим, прозорим і орієнтованим на реальні комунікативні потреби здобувачів освіти.

Що стосується принципу наступності, то він посідає важливе місце у сучасній методиці викладання іноземних мов, зокрема в контексті компетентнісного та комунікативного підходів, рекомендованих CEFR і направлений на втілення в систему навчання індуктивного та імпліцитного засвоєння граматики (Council of Europe, 2001).

Науковці підкреслюють, що імпліцитне навчання полягає у засвоєнні знань про приховану структуру складного мовного середовища шляхом процесів, які відбуваються спонтанно, без цілеспрямованого контролю та свідомого оперування правилами (Rebuschat, 2015, с. 23). За твердженням R. Ellis, імпліцитне навчання є особливо ефективним для забезпечення довготривалого засвоєння граматичних структур і формування автоматизованих мовленнєвих навичок, зокрема під час роботи з учнями молодшого віку або на початкових етапах вивчення іноземної мови (Ellis, 1999). Такий підхід реалізується за допомогою моделі «граматика у контексті», яка передбачає презентацію граматичного матеріалу у природних комунікативних ситуаціях: діалогах, текстах, аудіоматеріалах чи мікросценаріях. Спершу учні виконують практичні завдання, спрямовані на розпізнавання та інтуїтивне застосування нової структури, після чого переходять до етапу аналітичного узагальнення. У цьому процесі відбувається формування імпліцитного граматичного знання – здатності використовувати структуру без попереднього звернення до правила.

Українські дослідники підкреслюють, що ефективність моделі «граматика у контексті» зумовлена можливістю формувати граматичні навички через практичне використання мови, а не через декларативне вивчення правил та наголошують на природності індуктивного засвоєння у комунікативно орієнтованій методиці (Бігич та ін., 2013). О. Пантелєєва обґрунтовує доцільність використання експліцитної граматики, яка ґрунтується на застосуванні доступної та адаптованої метамови у процесі викладання і навчання іноземної мови, розглядаючи її як ефективний інструмент формування письмових умінь, оскільки результативність письма безпосередньо залежить від рівня володіння граматичними правилами (Пантелєєва, 2023). Інші науковці роблять висновок, що імпліцитне навчання демонструє високу результативність на початкових етапах опанування іноземної мови, коли учні ще не спроможні здійснювати абстрактне оперування граматичними категоріями. Натомість експліцитний підхід є більш доцільним на середньому та високому рівнях

володіння мовою, оскільки він забезпечує систематизацію набутих знань і сприяє ефективному засвоєнню складних граматичних структур (Мілютіна та ін., 2025).

З попереднім принципом поєднаний і діяльнісно-орієнтований принцип (*Handlungsorientierter Unterricht*), який ґрунтується на положенні, що оволодіння іноземною мовою відбувається шляхом активного виконання учнями практично зорієнтованих завдань, спрямованих на моделювання реальних життєвих і комунікативних ситуацій. До таких завдань належать написання листів та електронних повідомлень, планування подорожей, участь у дискусіях і презентаціях, що забезпечує використання мовних знань безпосередньо в автентичному комунікативному контексті (Funk et al., 2014). Основна мета принципу – сформувати в учнів здатність користуватися мовою як інструментом для досягнення конкретних комунікативних цілей, а не просто засвоювати граматичні правила або словниковий запас.

Застосування діяльнісно-орієнтованого принципу стимулює розвиток усіх видів мовленнєвої компетентності, зокрема говоріння, письма, аудіювання та взаємодії, оскільки учні постійно залучені до реальних комунікативних процесів. Практична спрямованість завдань дозволяє їм відчутти функціональну цінність мови, підвищує мотивацію до навчання та сприяє кращому перенесенню мовних умінь у повсякденні та професійні ситуації.

Принцип наступності, а саме інтерактивність та використання сучасних технологій у навчанні іноземних мов, є невід’ємною складовою сучасної методики, орієнтованої на комунікативну та компетентнісну парадигму, та широко застосовується у Німеччині. Сьогодні навчальний процес активно підтримується цифровими платформами, мультимедійними підручниками та онлайн-завданнями, що дозволяють учням працювати з матеріалом у будь-якому місці та в зручний час. Провідні видавництва, такі як Cornelsen, Klett та інші пропонують комплексні інтерактивні ресурси, які поєднують текстові, аудіо- та відеоматеріали, завдяки чому учні можуть одночасно тренувати всі види мовленнєвої діяльності: говоріння, письмо, аудіювання та читання. Так, з цією метою, для вивчення англійської мови як іноземної у початковій школі в Німеччині використовуються такі підручники як Flex und Flo / Sally (Klett), Playway (Klett), Sunshine / New Sunshine (Cornelsen), для старшої школи: Green Line (Klett), English G (Cornelsen), Access (Cornelsen), Camden Town (Westermann), Context (Cornelsen), Viewfinder / Viewpoint (Klett), тощо.

За подібною методикою відбувається вивчення інших мов. Так, вивчення французької мови, як другої іноземної, як правило, починається з 5–6-го року шкільного навчання і вчителі використовують такі підручники, як À plus ! (Cornelsen), Découvertes (Klett), Tous ensemble (Klett), Le Cours intensif (Cornelsen), Horizons (Klett), Espaces (Klett), Regards (Cornelsen), Parcours plus (Cornelsen).

Використання аудіо- та відеотренажерів, інтерактивних вправ і симуляційних завдань сприяє активному залученню здобувачів освіти у процес навчання та розвитку критичного мислення. Інтерактивні технології дозволяють моделювати реальні комунікативні ситуації, автоматизувати контроль виконання завдань і забезпечувати миттєвий зворотний зв’язок. Такий підхід не лише підвищує мотивацію до вивчення мови, але й формує навички самостійної роботи, здатність адаптуватися до різних комунікативних контекстів та ефективно використовувати мову у реальному житті. Таким чином, інтерактивність і технології стають важливим інструментом реалізації принципів компетентнісної та комунікативної методики, рекомендованої CEFR.

Можна стверджувати, що сучасна методика викладання іноземних мов в Німеччині базується на комплексі взаємопов'язаних принципів, що забезпечують формування комунікативної та компетентнісної готовності учнів. Індуктивне та імпліцитне засвоєння граматики дозволяє оволодівати мовними структурами через практику й контекст, автентичні матеріали забезпечують занурення у реальні мовленнєві ситуації, а принцип мовної дії стимулює застосування мови для вирішення конкретних комунікативних завдань. Інтерактивність та використання цифрових технологій підвищують мотивацію, активізують усі види мовленнєвої діяльності та формують здатність до самостійного та ефективного застосування мови в реальному житті. Разом ці підходи створюють цілісну систему навчання, орієнтовану на практичну функціональність мови та розвиток компетентностей учнів в німецьких школах.

Варто відмітити, що у Німеччині початкова школа (Grundschule) охоплює навчання з 1-го по 4-й клас, тобто дітей віком приблизно від 6–7 до 10–11 років. Починаючи з 2006/07 навчального року, у багатьох федеральних землях іноземна мова стала обов'язковим предметом уже на рівні початкової школи (Kultusministerkonferenz, 2005). У більшості навчальних закладів перша іноземна мова, як правило англійська, починає викладатися з 3-го класу (приблизно 8–9 років), проте окремі землі запровадили її вивчення з 1-го класу, що демонструє тенденцію до раннього мовного навчання.

Що стосується кількості годин на вивчення іноземної мови в Німеччині, то у початковій школі зазвичай передбачено два уроки на тиждень, що дозволяє учням поступово освоювати базові комунікативні навички. Після переходу до середньої та старшої школи іноземна мова стає частиною регулярної шкільної програми, і навчання триває протягом усіх років шкільного курсу. Цікаво, що у багатьох школах, крім першої іноземної мови, учням пропонують вивчення другої або навіть третьої мови, якщо школа має відповідні освітні ресурси, що сприяє ранньому багатомовному розвитку та формуванню мовних компетентностей на різних рівнях навчання (Goethe-Institut, n. d.).

Слід зауважити, що у системі шкільної освіти Німеччини англійська мова традиційно є найбільш поширеною першою іноземною мовою, яку обирають для вивчення школярі у середніх та старших класах, і саме ця мова найчастіше включена до навчальної програми як обов'язковий предмет у більшості федеральних земель. Водночас освітні плани передбачають широкий спектр інших іноземних мов, серед яких звичайними є французька мова, іспанська мова, а також інші мови за рішенням конкретної школи чи її профілю.

Гаманюк наголошує, що обсяг, статус і черговість упровадження іноземних мов у школах Німеччини істотно різняться між федеральними землями. Це зумовлено значенням окремих мов у конкретних регіонах, типами навчальних закладів, а також національними освітніми традиціями. Відповідно, навчання іноземних мов орієнтується на різні цілі та по-різному включається в систему освіти впродовж усього життя (Гаманюк, 2012).

Наявність вибору мов і початок їхнього вивчення значною мірою варіюються між землями, оскільки саме їх органи управління освітою визначають конкретні навчальні плани: одні землі можуть пропонувати другу чи третю іноземну мову вже на рівні нижчих класів, інші – лише на середньому рівні, що обумовлює різний рівень мовного вибору для учнів. Ця свобода вибору означає, що менші школи або ті, що не спеціалізуються на мовній освіті, можуть мати обмежений вибір мов, тоді як великі

чи профільні заклади пропонують широкий спектр іноземних мов. Такі відмінності відображають різноманітність німецької освітньої системи, де вибір мовного профілю та асортимент мовних курсів залежать від конкретної школи та її ресурсів, а не від єдиного централізованого стандарту (табл. 1).

Таблиця 1

**Вивчення іноземних мов у системі загальної середньої освіти Німеччини
залежно від типу школи**

Тип школи / Рівень	Поширена перша іноземна мова (L2)	Можливі додаткові мови (L3, L4)	Початок навчання	Примітки
Grundschule (початкова школа, 1–4 кл.)	Англійська (Englisch)	Французька (Französisch), Латина (Latein) – залежно від землі	3-й клас (8–9 років), у деяких землях з 1-го класу	Зазвичай 2 години на тиждень
Mittelschule / Realschule (середня школа)	Англійська	Французька, Іспанська, Латина, додаткові мови за профілем школи	Після переходу зі Grundschule	Частина регулярної програми, уроки щотижня
Gymnasium (гімназія / старша школа)	Англійська	Французька, Іспанська, Латина, Грецька, Російська, інші мови за профілем	Зазвичай 5-й клас, можливий початок раніше	Можливість вивчати другу та третю іноземну мову; вибір залежить від спеціалізації школи
Спеціалізовані мовні профілі (гімназії)	Англійська	Широкий вибір іноземних мов, включно з рідкісними	Зазвичай 1–3-й клас	Пропозиції залежать від профілю школи та ресурсів

Досліджуючи питання оцінювання знань іноземних мов учнів у школах Німеччини то слід зазначити, що воно здійснюється за загальноприйнятою шестибальною шкалою – від 1 до 6, де оцінка 1 відповідає рівню «дуже добре» (Sehr gut), а 6 – незадовільно. У початковій школі (Grundschule) практика оцінювання може відрізнятися залежно від федеральної землі: замість традиційного бального оцінювання часто застосовуються вербальні характеристики, письмові коментарі, наліпки або інші форми формульованого зворотного зв'язку. Після переходу до середньої та старшої школи система оцінювання набуває більш формалізованого характеру та включає контрольні роботи, усні відповіді, письмові завдання й інші традиційні форми перевірки навчальних досягнень. У старших класах, зокрема в межах gymnasiale Oberstufe, використовується бальна система оцінювання (від 0 до 15 балів), яка забезпечує більш диференційований підхід до оцінювання результатів навчання (Kultusministerkonferenz, 2020a).

Що стосується відповідності шкільних оцінок міжнародним стандартам CEFR, то слід зазначити, що традиційні бали (1–6 або 0–15) є внутрішньошкільною

або федерально-земельною системою і не гарантують прямого співвідношення з рівнями CEFR. Наприклад, оцінка «4» у німецькій школі не обов'язково відповідає рівню A2 чи B1, якщо немає спеціального сертифіката. Викладачі та школи можуть використовувати CEFR як орієнтир при формуванні навчальних планів та оцінюванні, проте офіційним способом підтвердження рівня володіння мовою залишаються саме сертифікати. Таким чином, шкільні оцінки здебільшого відображають успішність виконання завдань у класі – включно з тестами, домашніми завданнями та участю в навчальному процесі – але не завжди відповідають реальному рівню комунікативної компетентності та здатності до самостійного мовного використання.

Рівні CEFR орієнтовані на компетентності: розуміння, говоріння, письмо, аудіювання на різних рівнях. Вони вимагають стандартизованого тестування. Шкільні оцінки ж залежать від програми, вчителя, класу, підходу – і не стандартизовані на всій території. Крім того, не всі вчителі чи школи мають завдання чи ресурси, щоб оцінювати за рівнями CEFR (навіть якби хотіли). Загалом можна зробити висновок, що якщо здобувачеві освіти просто потрібна шкільна успішність – вистачає шкільної оцінки (1–6 або пунктів).

Постійна конференція міністрів освіти і культури федеральних земель (Kultusministerkonferenz, КМК) не запроваджує єдиного державного мовного іспиту з англійської мови, однак визнає міжнародні сертифікати, що корелюють із рівнями CEFR, як надійний інструмент оцінювання мовної підготовки здобувачів освіти (Kultusministerkonferenz, 2017).

У практиці закладів освіти Німеччини найбільш поширеними є міжнародні сертифікати IELTS та TOEFL iBT, які використовуються для підтвердження мовної компетентності під час вступу здобувачів освіти на англomовні бакалаврські й магістерські програми. Типові вимоги університетів коливаються в межах рівнів B2–C1, що відповідає стратегічним цілям німецької освітньої політики щодо інтернаціоналізації вищої освіти та розвитку академічної мобільності. Визнання цих сертифікатів також підтримується Німецькою службою академічних обмінів (DAAD), яка рекомендує їх як стандартизовані та прозорі засоби підтвердження мовної підготовки іноземних і національних студентів (Deutscher Akademischer Austauschdienst, 2023).

Важоме місце в освітній системі Німеччини посідають Cambridge English Qualifications (B2 First, C1 Advanced, C2 Proficiency), які цінуються за безстроковість та чітку відповідність рівням CEFR. Їх використання узгоджується з принципом автономії університетів, закріпленим у німецькому освітньому законодавстві, що дозволяє кожному закладу самостійно визначати перелік прийнятних сертифікатів і мінімальні вимоги до мовного рівня.

Поряд із цим, у межах освітньо-професійної підготовки та співпраці з ринком праці застосовується TOEIC, який використовується переважно для оцінювання прикладних мовних навичок у професійному середовищі. Таким чином, система визнання сертифікатів з англійської мови в Німеччині відображає поєднання європейської стандартизації (CEFR), децентралізованого управління освітою та орієнтації на потреби академічної й професійної мобільності.

Варто зазначити, що сертифікати зі знань іноземних мов у Німеччині (наприклад, англійської мови) для молоді у Німеччині виконують передусім практичну, а не формальну функцію, слугуючи інструментом доступу до освіти, ринку праці та міжнародної мобільності. У контексті інтернаціоналізації вищої освіти значна

кількість німецьких університетів пропонує англомовні бакалаврські та магістерські програми, особливо у сферах інженерії, інформаційних технологій, економіки, природничих наук і міжнародних відносин. У таких випадках сертифікати IELTS, TOEFL або Cambridge English виступають офіційним підтвердженням мовної компетентності як для іноземних, так і для німецьких здобувачів освіти, які не навчалися англійською мовою.

На ринку праці володіння англійською мовою є важливою складовою професійної конкурентоспроможності, зокрема у міжнародних компаніях, стартапах, фінансовому секторі, логістиці, науці та IT-галузі. Наявність міжнародно визнаного сертифіката дозволяє об'єктивно підтвердити рівень мовної підготовки (переважно B2–C1 за CEFR), підвищує шанси на працевлаштування та створює передумови для кар'єрного зростання. Крім того, сертифікати англійської мови є поширеною вимогою для участі в програмах академічної мобільності, зокрема Erasmus+, міжнародних стажуваннях і програмах подвійних дипломів (Smit, 2010).

Слід зазначити, що у нормативно-правовому полі загальної середньої освіти Німеччини вимоги до структури предметів, що зараховуються до підсумкових шкільних іспитів (Abitur), визначаються рекомендаціями Постійної конференції міністрів освіти і культури федеральних земель (Kultusministerkonferenz, КМК). Відповідно до цих положень, навчальний план старшої школи має бути сформований таким чином, щоб у ньому були представлені всі три предметні групи: мови / література / мистецтво, суспільні науки, а також математика / природничі науки. Такий підхід відображає міждисциплінарний характер підсумкових шкільних іспитів (Abitur) і спрямований на забезпечення збалансованої загальноосвітньої підготовки випускників (Kultusministerkonferenz, 2017).

До підсумкових шкільних іспитів (Abitur) належать письмові й усні іспити з 4-5-х предметів. До обов'язкових предметів, серед яких німецька мова та математика, належить іноземна мова (найчастіше англійська або інколи французька).

Однією з ключових вимог КМК є те, що щонайменше один із предметів поглибленого вивчення (Leistungskurs), у землях із класичною курсовою структурою, повинен належати до базових академічних дисциплін, а саме: німецька мова, іноземна мова, математика або природнича наука. Крім того, нормативно закріплено безперервність мовної освіти: німецька або іноземна мова має викладатися протягом усього періоду навчання до складання підсумкових шкільних іспитів (Abitur), що підкреслює центральну роль мовної компетентності в освітній політиці Німеччини.

Водночас реалізація цих вимог має виразний федеративний характер і залежить від конкретної федеральної землі. Так, у землях Baden-Württemberg та Bayern упродовж 2020-х років було скасовано поділ на поглиблений курс (Leistungskurse) та базовий курс (Grundkurse), натомість усі предмети викладаються на єдиному рівні. За таких умов іноземна мова залишається обов'язковим компонентом навчального плану до завершення школи та враховується в підсумковому результаті Abitur, навіть без формального статусу поглибленого курсу.

Натомість у землях із класичною курсовою моделлю, зокрема Nordrhein-Westfalen, зберігається поділ на поглиблені (Leistungskurs) і базові (Grundkurs) предмети. У цих регіонах іноземна мова включається до підсумкових шкільних іспитів (Abitur) і безпосередньо впливає на підсумкову оцінку лише за умови її вибору як одного з основних курсів або як екзаменаційного предмета. Якщо ж іноземна мова вивчається на рівні Grundkurs, питання її включення до підсумкових

шкільних іспитів (Abitur) вирішується на рівні конкретної школи відповідно до земельних нормативів (Kultusministerkonferenz, 2020b).

Таким чином, іноземна мова посідає стабільне місце в структурі підсумкових шкільних іспитів (Abitur) у Німеччині, однак ступінь її екзаменаційної значущості визначається поєднанням загальнонаціональних рекомендацій КМК та освітньої автономії федеральних земель (табл. 2).

Таблиця 2

Статус іноземних мов у підготовці та складанні підсумкових шкільних іспитів (Abitur) у федеральних землях Німеччини

Федеральна земля / умови навчання	Чи обов'язкове вивчення іноземної мови до Abitur	Чи може іноземна мова бути предметом Abitur
Baden-Württemberg, Bayern	Так, принаймні одна іноземна мова вивчається до завершення школи	Так, іноземна мова враховується в загальному результаті Abitur
Nordrhein-Westfalen та землі з класичною курсовою структурою	Так, безперервне вивчення мови є обов'язковим	Так, за умови вибору як Leistungskurs або екзаменаційного предмета
Іноземна мова як Grundkurs	Так	Можливо; залежить від шкільних і земельних регламентів

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК

На підставі проведеного дослідження можемо констатувати, що система навчання іноземних мов у Німеччині ґрунтується на поєднанні чітких інституційних механізмів і сучасних методичних підходів, спрямованих на формування комунікативної й міжкультурної компетентностей. Ефективність мовної освіти забезпечується інтеграцією імпліцитного й експліцитного навчання, застосуванням діяльнісно-орієнтованих методик, автентичних завдань і цифрових ресурсів, а також упровадженням раннього вивчення іноземних мов.

Система оцінювання в німецьких школах характеризується гнучкістю та поетапністю, поєднуючи формувальне оцінювання на початковому рівні з формалізованими бальними моделями у середній і старшій школі.

Перспективи подальших досліджень полягають у порівняльному аналізі німецького та українського досвіду мовної освіти, вивченні цифрових інструментів навчання й оцінювання, а також можливостей адаптації ефективних німецьких практик до національної освітньої системи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бігич, О.Б., Бориско, Н.Ф., Борецька, Г.Е., та ін. (2013). *Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практик*. Ленвіт.
2. Гаманюк, В. А. (2012). *Іноземна освіта Німеччини у контексті загальноєвропейських інтеграційних процесів: теорія і практика* : монографія. Кривий Ріг: Видавничий дім, 377.
3. Мілютіна, О.К., Кочубей, Н.П., & Заремська, І.М. (2025). Сучасні підходи до навчання граматики іноземної мови. *Педагогічна академія: наукові записки*, 18. <https://doi.org/10.5281/zenodo.15596534>

4. Пантелєєва, О. (2023). Експліцитне та імпліцитне навчання граматики французької мови. *Актуальні питання гуманітарних наук*, 63(2), 258–263. https://www.aphn-journal.in.ua/archive/63_2023/part_2/42.pdf
5. Council of Europe. (2001). *Common European framework of reference for languages: Learning, teaching, assessment*. Council of Europe. <https://rm.coe.int/common-european-framework-of-reference-for-languages-learning-teaching/16802fc1bf>
6. Deutscher Akademischer Austauschdienst. (2023). *English-taught degree programmes in Germany*. DAAD. <https://www.daad.de>
7. Ellis, R. (1999). *The study of second language acquisition*. https://drive/uqu.edu.sa/_malehyani/files/Rod-Ellis
8. Funk, H., Kuhn, C., Skiba, D., Spaniel-Weise, D., & Wicke, R. (2014). *Aufgaben, Übungen, Interaktion [Завдання, вправи, взаємодія]*. Klett-Langenscheidt.
9. Goethe-Institut. (n.d.). *Early foreign language learning: Primary school*. [https://www.goethe.de/prj/dlp/en/teachingmaterials/series/frueches_deutsch/early_foreign_language_learning_primary_school](https://www.goethe.de/prj/dlp/en/teachingmaterials/series/fruehes_deutsch/early_foreign_language_learning_primary_school)
10. Kultusministerkonferenz. (2017). *Bildung in einer digitalisierten Welt: Strategie der Kultusministerkonferenz [Освіта в цифровому світі: Стратегія Постійної конференції міністрів освіти та культури]*. KMK. <https://www.kmk.org>
11. Kultusministerkonferenz. (2020). *Bildungsstandards der Kultusministerkonferenz für die Allgemeine Hochschulreife [Освітні стандарти Постійної конференції міністрів освіти та культури для загальної кваліфікації вступників до університету]*. KMK.
12. Kultusministerkonferenz. (2020a). *Einheitliche Prüfungsanforderungen in der Abiturprüfung (EPA) – Fremdsprachen [Єдині вимоги до іспиту Abitur (EPA) – Іноземні мови]*. KMK. <https://www.kmk.org>
13. Kultusministerkonferenz. (2005b). *Fremdsprachen in der Grundschule: Beschlüsse der Kultusministerkonferenz [Іноземні мови в початковій школі: Резолюції Постійної конференції міністрів освіти та культури]*. KMK.
14. Pugh, T. (2025). Germany shoots up global ranking for English language skills. *The Local*. <https://www.thelocal.de/20251121/germany-shoots-up-global-ranking-for-english-language-skills>
15. Rebuschat, P. (Ed.). (2015). *Implicit and explicit learning of languages*. John Benjamins Publishing Company. https://www.academia.edu/563969/Implicit_and_Explicit_Learning_of_Language
16. Sekretariat der Ständigen Konferenz der Kultusminister der Länder in der Bundesrepublik Deutschland. (2012). *Bildungsstandards für die fortgeführte Fremdsprache Englisch/Französisch [Освітні стандарти для продовження вивчення іноземної мови: англійська/французька]*. KMK.
17. Smit, U. (2010). English as a lingua franca (ELF) as medium of instruction in higher education. *International Journal of Applied Linguistics*, 20(1), 1–22. <https://doi.org/10.1111/j.1473-4192.2009.00228.x>